

Жвотюк Олександр Володимирович,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕЖИМУ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Правосуддя як функція судової влади посідає особливе місце у системі гарантій захисту прав, свобод та законних інтересів людини, а доступ до нього є невід'ємним складником права на звернення до суду. У свою чергу, право на судовий захист в Україні реалізовується в системі кримінального судочинства, зокрема, для визначення конституційно-правового статусу людини, та є необхідною умовою існування правової держави. Така судова форма захисту прав і свобод людини забезпечує повне, усебічне й об'єктивне виявлення фактичних обставин і причин виникнення різноманітних спорів, вчинених правопорушень і встановлення істини у справах, що знаходяться на розгляді в судах.

Беззаперечно, право на судовий розгляд закріплене у низці нормативно-правових актів. Зокрема, варто звернути увагу на положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII, де відповідно до ст. 2 Закону «суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України», а також згідно зі ст. 7 вищезазначеного Закону «кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають право на судовий захист в Україні нарівні з громадянами і юридичними особами України. Доступність правосуддя для кожної особи забезпечується відповідно до Конституції України та в порядку, встановленому законами України» [5].

У зв'язку з запровадженням у нашій державі воєнного стану, правова регламентація взаємовідносин особи і держави зазнала численних змін. Передусім, актуальним питанням сьогодення є механізм судового розгляду та судовий контроль у кримінальному провадженні, спрямовані на захист прав його учасників та протидію зловживанням процесуальними повноваженнями, зокрема, під час дії воєнного стану.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим

адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень», а положення статті 10 цього Закону регламентує те, що повноваження судів не можуть бути припинені і частиною 2 статті 26 цього Закону передбачено, що «правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається» [4].

Зазначене вище дає підстави акцентувати увагу на окремі аспекти режиму судового розгляду кримінального провадження в умовах воєнного стану. Так, спостерігаємо суттєві зміни та доповнення до ст. 615 «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану» Кримінального процесуального кодексу України, які передбачені Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14.04.2022 р. № 2201-IX. Насамперед, у цьому Законі закріплено, що у разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, надання дозволу на проведення певних гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, продовження строків кримінального провадження та здійснення загальних обов'язків щодо захисту прав людини, їх може виконувати керівник органу прокуратури [3]. При цьому скарги на рішення, дії чи бездіяльність самого керівника органу прокуратури щодо реалізації вище наведених повноважень, відповідно до ч. 4 ст. 615 КПК України, мають бути розглянуті слідчим суддею суду, в межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування. Однак, у випадку об'єктивної неможливості провадження правосуддя таким судом, вказані скарги мають бути розглянуті найбільш територіально наближеним судом, який може реалізовувати цю функцію, чи іншим судом, визначеним в порядку, регламентованому законом [2]. З огляду на це, коментована частина вищезазначеної статті передбачила нові підстави та порядок застосування інституту оскарження у кримінальному провадженні, який має місце в умовах особливого режиму досудового розслідування та продовження строків тримання під вартою під час судового

провадження в умовах воєнного стану. Зважаючи на відсутність обумовлень, суб'єктами оскарження є усі учасники кримінального провадження та інші особи, прав, свобод та законних інтересів яких стосується дія, бездіяльність або рішення [1, с. 39].

Погоджуємося із думкою М.І. Смоковича, який у своєму дослідженні зазначає, що суди є незамінними у механізмі функціонування держави, навіть у період дії режиму воєнного стану мають функціонувати безперервно, тому що державним захистом забезпечуються й гарантуються права і свободи людини й громадянина, які закріплені і гарантовані Конституцією України, зокрема, щодо права кожного на судовий захист, права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; конституційне право кожного на судовий захист є непорушним і має бути забезпечене державою, оскільки навіть в умовах воєнного стану постають питання: які процесуальні форми здійснення правосуддя є допустимими в таких умовах, які умови роботи суду можна вважати належними для здійснення правосуддя в період дії воєнного стану, як оптимізувати роботу суду та працівників апарату суду, задля забезпечення безпеки усіх учасників судового процесу [6, с. 451–452].

Отже, забезпечення здійснення правосуддя судами та доступ до правосуддя, насамперед, під час дії воєнного стану, є складним багатоаспектним питанням, що передбачає широкий спектр заходів і засобів, завдяки яким реалізуються конституційні вимоги щодо сталої системності правового порядку в організації та діяльності судових органів як державних інституцій, надається можливість кожному скористатися перевагами процедури судового розгляду та отримати належний захист своїх прав. Правосуддя в умовах дії воєнного стану має здійснюватися задля доступності кожного до механізму судочинства та забезпечення необхідних умов для діяльності судів системи судоустрою України.

Список використаних джерел

1. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. 80 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88.

3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України 14 квіт. 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>.

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

6. Смокович М.І. Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану: до питання законодавчих змін. Науковий вісник Ужгородського національного університету. № 70 (2022). Серія: Право. Розділ 10. Судоустрій; прокуратура та адвокатура. С. 450–455.

Жульковська Анастасія Василівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
завідувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент
Макаров Марк Анатолійович

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Історія людства практично не знає періодів, коли б не було воєн і збройних конфліктів, під час яких не страждало б мирне населення і, перш за все це діти. Як відомо, діти відносяться до найуразливішої групи людей. Вразливість означає відсутність спеціального захисту тих, чие існування наражається на небезпеку. Ця думка відображена в Деклярації 1974 р. про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів. Деклярація зобов'язує держави, які беруть участь у збройних конфліктах, докласти всіх можливих зусиль, щоб уберегти жінок і дітей від руйнівних наслідків війни, домогтися заборони переслідування, застосування тортур, принизливого поведження та насильства.

В даний час, через збройні конфлікти, гинуть і стають каліками як діти, що беруть безпосередньо участь, так і ті що не мають відношення до того що відбувається.

Питання правового статусу дитини є предметом досліджень як у загальній теорії права, так і в науці конституційного права. Зокрема, різні аспекти захисту дітей під час воєнних дій та збройних конфліктів висвітлені у працях Н. Лисько, А. Мацко, В. Репецького, М. Гнатовського, О. Клименко, І. Лукашук та інших правознавців.

Метою є дослідження нормативної бази, яка регламентує захист прав дітей у збройних конфліктах.

Інститут міжнародного захисту прав дитини – сукупність міжнародно-правових принципів і стандартів, що визначають права і свободи дітей, які встановлюють обов'язки держав щодо забезпечення